

KONSTEN SOM MAKTENS SPEGEL

Ett seminarium på Jonsreds herrgård 12 mars 2008

”Som jag ser det finns det ingen motsatsställning mellan att konsten exempelvis är ett verktyg för demokratiutveckling och samtidigt har kvar sin ifrågasättande roll. Konstens uppgift är att ifrågasätta, det är det som gör den användbar på bland annat en arbetsplats.”

HELENA NYHUS

Kommunalråd med ansvar för kultur och fritidsfrågor i Göteborg

”Kultur är ett verktyg för att fördjupa demokratin. Får man ett språk, så kan man göra sin röst hörd. Jag tror att ett projekt som Airis kan ge människor en egen röst.”

OLLE LUDVIGSSON

Ordförande i verkstadsklubben IF Metall i Göteborg

”En förnuftig arbetsgivare borde satsa på sådant som Airis, eftersom konst bland mycket annat kan skapa en högre motivation hos de anställda, men det är inte säkert att de ser vinsten i det om man inte kan visa på en kortsiktig lönsamhetseffekt.”

GUNNAR FALKEMARK

Professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet

LITTERATUREN OCH DEMOKRATIN

INLEDNING

Om att stå längst ner i hierarkin. Om att vakna och inte orka tillbringa en dag till på jobbet. Om att sitta fast i ett liv man inte vill ha. Om känslan av att inte vara lyssnad på. Om att vilja men inte våga bryta upp.

Det är temat i några av de texter som var utgångspunkten för seminariet *Konsten som maktens spegel* på Jonsereds herrgård den 12 mars 2008. Texterna har kommit till som en följd av Skådebanan Västra Götalands personal- och organisationsutvecklingsprojekt Airis, som genomfördes på Volvo Lastvagnar på Hisingen under 2006.

Under det året fanns Jonas Fröberg, dramatiker och skådespelare, på en monteringsavdelning på företaget och arbetade bland annat med skrivarkurser tillsammans med de anställda.

Efter att Airisprojektet avslutades har han fortsatt att arbeta med montörerna. Ett välkänt stockholmsförlag är intresserat av att ge ut texterna i bokform. Det finns planer på en pjäs baserad på texterna. Fack, arbetsgivare och ett flertal andra industrier har också visat intresse för projektet.

Under seminariet läste montören Magnus Östman sina egna texter tillsammans med Jonas Fröberg och skådespelaren Robert Bolin.

De litterära speglingarna av verkstadsgolvet blandades med panelsamtal och öppna diskussioner. Ett genomgående tema för dagen var konstens roll för ökad demokrati i samhället och i arbetslivet, och på vilket sätt Skådebanan Västra Götalands metoder bidrar till en sådan positiv utveckling. Anders Franck, Göteborgs universitet och ansvarig för programverksamheten på Jonsreds herrgård, var moderator.

RÖSTER FRÅN VERKSTADSGOLVET

Axplock från de texter som skrevs 2006 då AIRIS-konstnären Jonas Fröberg mötte montörerna på Volvo Lastvagnar i Tuve

*”På sexmetersstrecket finns fabrikscheferna.
Tuve och Torslanda.*

Gent.

Ekonomer.

Akademiker.

Överklass.

Bor i Stenungssund, Kungsbacka eller Linnéstan.

Men större hus, mer havsutsikt eller 200 kvadrats gammal bostadsrätt med sund ekonomi.

Inga lån.

Inga lån.

Upprepar, inga lån.”

MAGNUS ÖSTMAN, Montör Volvo Lastvagnar

*”Tänk om dom blir mobbade i skolan,
tänk om dom inte får några kompisar,
tänk om dom börjar knarka,
tänk om dom inte kommer att tycka om mej,
när dom har skapat sej ett eget medvetande.*

*Så som jag ser det så är min kärlek till mina
barn odödlig... men kärleken från mina
barn måste jag förtjäna... tänk om jag inte
gör det... det skrämmer mej.*

Mer än någonting annat.”

”Måste bita ifrån. Sätta gränsen.

*Måste hålla upp fasaden. Inte visa sig led-
sen. Då får man det i ryggen. Som en dolk.*

*Måste vara sminkad och söt. Klockan sex på
morgonen. Fast man inte vill.*

Annars får man kommentaren. Hela tiden.”

COPYRIGHT JONAS FRÖBERG

ATT ARBETA
I TILTAT LÄGE
OM SKÅDEBANAN
VÄSTRA GÖTALAND

PIA AREBLAD, Verksamhetsledare Skådebanan Västra Götaland

Seminariet inleddes med en kort introduktion av Pia Areblad, verksamhetsledare på Skådebanan Västra Götaland.

Hon jämförde Skådebanan Västra Götalands verksamhet med det som i modern dans kallas att stå i en tiltad position – en position som ställer vedertagna föreställningar om balans på ända och på det sättet ger nya perspektiv.

Hon diskuterade också begreppen rationell och kreativ logik som är en ledstjärna i Skådebanan Västra Götalands arbete. Traditionellt sett har den rationella logiken, som syftar till mätbarhet och förutsägbarhet, haft störst plats i arbetslivet.

Den kreativa logiken handlar istället om en förmåga att hantera det oväntade och förhålla sig till förändring – något som blir allt viktigare i det moderna arbetslivet.

Pia Areblads budskap var att det behövs en bättre balans mellan den kreativa och rationella logiken – och att Skådebanan Västra Götaland med kulturens hjälp bidrar till den balansen.

Det är också därför som konst och kultur är viktigare än någonsin i dag, inte minst för näringslivet. Man konkurrerar inte längre med maskiner utan med människors kreativa tankar. Skådebanan Västra Götalands konstsyn är att det är de tankar som konsten väcker som är det viktiga, inte konsten i sig.

Till sist redogjorde hon för de effekter som forskningen funnit att Skådebanans metoder har, så som ökad hälsa och lägre sjukskrivningstal, ett öppnare, mer jämställt och kreativt arbetsklimat och stärkt arbetsgivarvarumärke.

OM ATT SKAFFA SIG EN RÖST

PANELSAMTAL

HELENA NYHUS, kommunalråd med ansvar för kultur och fritidsfrågor i Göteborg

GUNNAR FALKEMARK, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet

OLLE LUDVIGSSON, ordförande i verkstadsklubben IF Metall i Göteborg

Panelsamtalet och den efterföljande diskussionen kom att handla om demokrati, medbestämmandet på svenska arbetsplatser och det politiska engagemanget i samhället – och om vilken roll konsten kan spela för att ge människor en egen röst.

Gunnar Falkemark satte fart på debatten genom att leverera en kritisk och dystert bild av den svenska demokratin. Hans slutsatser var i korthet att det i dag finns stora demokratiska brister i Sverige, och vad värre är, det finns inte heller några visioner för att utveckla demokratin. I alla fall inte på den statliga nivån.

– Vad gäller konstens möjligheter i det sammanhanget kan man ju generellt sett säga att den historiskt sett spelat en viktig roll för demokratiutvecklingen. I Sverige är det väl i första hand arbetarlitteraturen man tänker på.

– Men man bör också komma ihåg att konsten vid flera tillfällen gått maktens ärenden och snarare förstärkt odemokratiska krafter, som i Nazityskland och Sovjetunionen. En orsak är förstås att konstnären i någon mening måste anpassa sig till makten för att få ihop till sin försörjning.

Både Olle Ludvigsson och Helena Nyhus reagerade på Gunnar Falkemarks dystopiska bild.

– För det första ska vi komma ihåg att Sverige på många sätt är ett demokratiskt föredöme, globalt sett, till exempel när det gäller det inflytande som arbetstagarare har. För det andra ser jag också att vi har goda möjligheter att förändra det som inte är så bra, sade Olle Ludvigsson och fortsatte:

Recept

- Geografiskt område
- Partnerskap av hög kvalitet
- 1 knippe finansörer
- 1 Plan
- 1 Aff - grupper
- 1 ...

Magnus Östman

– Visst känner jag igen mig i den känsla av vanmakt som texterna vi fått höra speglar. Den finns överallt på verkstadsgolvet och det krävs gemensamt engagemang och delaktighet för att ändra på det. Och då är jag säker på att konsten spelar en stor roll. Kultur är kort sagt ett verktyg för att fördjupa demokratin. Får man ett språk, så som vi har sett här, så kan man göra sin röst hörd. Jag tror att ett projekt som Airis kan ge människor en egen röst.

Gunnar Falkemark höll med om att Sverige i ett globalt perspektiv har en stabil demokrati, men tyckte att vi nog bör ställa lite högre krav än så. Även om till exempel facket har en stark position i Sverige så finns en trend att den försvagas, och att kapitalets makt stärks.

– En förnuftig arbetsgivare borde satsa på sådant som Airis, eftersom konst bland mycket annat kan skapa en högre motivation hos de anställda, men det är inte säkert att ledningen ser vinsten i det om man inte kan visa på en kortsiktig lönsamhetseffekt. Det saknas visioner inte bara i politiken, utan också ofta i arbetslivet, konstaterade han.

Helena Nyhus ville lyfta fram de positiva saker som hon menar finns när det gäller sådant som medborgarengagemang och demokratiutveckling. En orsak till att det är en pessimistisk bild som dominerar är att politiker ibland glömmer bort att faktiskt berätta om framgångsrika projekt. Istället för att diskussionen om samhället drivs av politiken, drivs den av medierna.

– Vi gör till exempel mycket för att stimulera föreningsliv och det sociala sammanhanget i stadsdelarna, och här har förstås också konsten en viktig roll. Som jag ser det finns det ingen motsatsställning mellan att konsten exempelvis är ett verktyg för demokratiutveckling och samtidigt har kvar sin ifrågasättande roll. Konstens uppgift är att ifrågasätta, det är det som gör den användbar på bland annat en arbetsplats.

Olle Ludvigsson fyllde på med att det krävs att man också arbetar med att påverka ledningen för ett företag och förklarar varför det är bra att släppa in konsten på bland annat verkstadsgolvet.

– Det gäller att få ledningen att förstå att man faktiskt kan ha nytta av att lyssna på människorna på golvet, även om det är kritiska åsikter som kommer fram. Det är bra med diskussioner och debatter. Det är så vi utvecklar demokratin både på arbetsplatserna och i samhället.

Han fortsatte:

– Det är viktigt och bra för alla att arbetarna har med sig huvudet in på jobbet, så att de inte reduceras till bara två händer. När alla är delaktiga skapar man en positiv utveckling. Utmaningen är att visa det så att insikten också får genomslag i företagsledningen.

DISKUSSION

Efter panelsamtalet släpptes också de övriga deltagarna på seminariet in i diskussionen. Jonas Fröberg började med att säga att det var bra att samtalet inte reducerat konsten till det estetiska utan också tagit dess demokratiska roll på allvar.

– Konsten lever alltid i en riskzon då man börjar tala om att den ska vara ett medel för att nå andra mål eller att den ska vara nyttig. Men det är också en möjlighet. Som konstnär får man helt enkelt förhålla sig till det, och jag tror personligen att konsten kan ha både en samhällelig uppgift och behålla sin frihet.

Även under diskussionen var det demokratifrågorna som stod i centrum. Gunilla Ivarsson, Göteborgs universitet, menade att man ofta gör felet att tala om demokrati så som den såg ut förr. Nu finns nya arenor, bland annat på Internet. Hon trodde också att Skådebanan Västra Götaland kan bidra till att skapa broar mellan olika aktörer och arenor.

Anders Franck fyllde på med att det vi sett och hört under dagen på många sätt handlar om klyftor och undrade vad som kan göras åt det. Anette Karlsdotter, gruppchef på Volvo Lastvagnar, svarade att hennes erfarenhet av Airis just var att projektet skapade en mötesplats där klyftor kan överbryggas.

– För mig är Airis en arena där olika åsikter och ifrågasättanden kan komma fram. För mig handlade det mycket om att lära mig lyssna men också om att ta hand om de åsikter man får. Det tror jag är jätteviktigt och något som vi måste utveckla metoder för.

Hon fortsatte:

– Ber man människor tycka till måste man också kunna hantera det man får höra på ett bra sätt. På det viset kan ett projekt som Airis också vara en konkurrensfördel. Det utvecklar individen men skapar också ett öppnare och mer kreativt samarbetsklimat.

Magnus Östman, montör på Volvo Lastvagnar, menade att det han skrivit på ett sätt kan uppfattas som gnäll, men att det är ett slags konstruktivt gnäll.

– Jag har försökt ge uttryck för de här tankarna tidigare men det var Airis som gjorde att jag fick det stöd jag behövde för att det skulle bli mer än tafatta försök. Skrivandet har helt klart en terapeutisk effekt för mig, det frigör mig från det som tynger mig. Texterna är visserligen negativa, men det är ju bara en sida av saken, en tillspetsning av det jag ser och känner.

Jonas Fröberg

Pia Areblad hänvisade sedan till en kritik som Skådebanan Västra Götaland får ibland och som går ut på att konstens roll är att vara ifrågasättande och kritisk – att kasta grus i maskineriet snarare än att smörja det för att skapa utveckling.

– Men vi vill göra båda sakerna och ser tydliga resultat på att konsten just genom att ställa de oväntade eller jobbiga frågorna bidrar till att arbetsplatser utvecklas.

Kerstin Alnebratt, Göteborgs universitet, knöt an till det och menade att det är demokratiaspekten som är nyckeln. Skådebanan Västra Götaland stimulerar människor till att på olika sätt bli skapande.

– Som jag ser det bidrar Skådebanan Västra Götaland till att göra människor till politiska subjekt, och inte bara vara konsumenter. De får rätten att ta ton, att göra sina röster hörda. Det är oerhört viktigt för att vi ska ha en levande demokrati. Vi måste ha ett pågående samtal med röster från många olika politiska subjekt.

FAKTA

Seminarieriet *Konsten som maktens spegel* den 12 mars 2008 ingick i Göteborgs universitets löpande seminarieriserie på Jonsereds herrgård. Arrangörer var Göteborgs universitet och Skådebanan Västra Götaland.

PROGRAM

13.00 *Konsten tiltar verkligheten*
PIA AREBLAD

13.30 "Vi ska inte skriva nån jävla bok!"
Teater Spira – JONAS FRÖBERG, ROBERT BOLIN,
MAGNUS ÖSTMAN

14.00 Panelsamtal

HELENA NYHUS, kommunalråd med ansvar för kultur och fritidsfrågor i Göteborg

GUNNAR FALKEMARK, professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet

OLLE LUDVIGSSON, ordförande i verkstadsklubben IF Metall i Göteborg

15.15 Diskussion

Samtliga deltagare

16.15 Reflektion

PIA AREBLAD

16.20 Makten som konstens spegel

Teater Spira – JONAS FRÖBERG, ROBERT BOLIN, MAGNUS ÖSTMAN

DELTAGARE

KONSTEN SOM MAKTENS SPEGEL

Ett seminarium på Jonsereds herrgård 12 mars 2008

Inledningsanförande av PIA AREBLAD

Framträdanden av JONAS FRÖBERG, ROBERT BOLIN och MAGNUS ÖSTMAN

Panelsamtal mellan HELENA NYHUS, GUNNAR FALKEMARK och OLLE LUDVIGSSON

Samtalsledare ANDERS FRANCK

ÖVRIGA DELTAGARE

Kerstin Alnebratt, Göteborgs universitet
Jonas Anderson, Stiftelsen Framtidens kultur
Johan Andinsson, Design Communication
Camilla Berger, SAAB
Gunnar Bjursell, Göteborgs universitet
David Björklund, Kontakta Produktion
Oskar Broberg, Göteborgs universitet
Khuanla Chalardyaem, IF Metall
Kenny Genborg, Göteborgs-Posten
Bo Harringer, Filmateljén
Gunilla Ivarsson, Genus/mångfald/media
Ingrid Jakobson, Chalmers
Ulrika Jonasson, Kultur och Näringsliv
Annette Karlsdotter, Volvo Lastvagnar
Anders Kinnander, Chalmers
Jon Liinason, Skådebanan Västra Götaland
Birgit Mellgren, Volvo
Björn Ohlsson
Göteborgs universitet
Christer Åkerlund, Consat Engineering

ARRANGÖRER

Göteborgs universitet (www.jonseredsherrgard.gu.se)
Teater Spira (www.teaterspira.se)
Skådebanan Västra Götaland (www.vg.skadebanan.org)

DOKUMENTATION

Text: David Björklund, Kontakta Produktion
Foto och grafisk form: Jon Liinason, Skådebanan Västra Götaland

”För mig är Airis en arena där olika åsikter och ifrågasättanden kan komma fram. På det sättet kan ett projekt som Airis också vara en konkurrensfördel. Det utvecklar individen men skapar också ett öppnare och mer kreativt samarbetsklimat.”

ANETTE KARLSDOTTER
PlatschefVolvo

”Skrivandet har helt klart en terapeutisk effekt för mig, det frigör mig från det som tynger mig. Texterna är visserligen negativa, men det är ju bara en sida av saken, en tillspetsning av det jag ser och känner.”

MAGNUS ÖSTMAN
MontörVolvo Lastvagnar

”Konsten lever alltid i en riskzon då man börjar tala om att den ska vara ett medel för att nå andra mål eller att den ska vara nyttig. Men det är också en möjlighet. Som konstnär får man helt enkelt förhålla sig till det, och jag tror personligen att konsten kan ha både en uppgift och behålla sin frihet.”

JONAS FRÖBERG
Dramatiker och skådespelare

KONSTEN SOM MAKTENS SPEGEL

Ett seminarium på Jonserefs herrgård 12 mars 2008